

“Mai va ser una persona que es conformés amb allò que tenia si no era el que volia, sempre buscava el lloc on podia treballar, on podia realitzar-se i on es valorés el seu treball i ser útil”

Entrevista Montserrat Ponsà, autora del llibre 'Osvaldo Reig. La vida itinerante de un biólogo evolucionista'

Montserrat Ponsà

Osvaldo Reig, doctor Honoris Causa per la UAB, va ser un biòleg i paleontòleg argentí apassionat per la seva professió. El rastre de Reig porta a nombroses universitats i centres europeus i americans, on va treballar com a professor i investigador, engegant projectes i vinculant en tots ells persones de diferents àmbits. Montserrat Ponsà, catedràtica de Biologia Cel·lular de la UAB i col·laboradora de Reig en alguns dels seus projectes, aconsegueix amb 'Osvaldo Reig. La vida itinerante de un biólogo evolucionista' acostar al lector a la vessant més humana de l'investigador a través d'entrevistes amb els seus familiars, amics, estudiants i companys de professió.

En el llibre té un pes important la seva primera pressa de contacte amb Osvaldo Reig. Tant la va impressionar?

Montserrat Ponsà: Era un senyor que anava caminant i sempre hi havia gent al seu voltant, anava parlant i fent explicacions, o sigui, era un senyor que es veia, perquè a més, no sé si feia dos metres gairebé –exagerant-, gran, gras, bon vivant se'l veia. Es feien uns seminaris d'evolució els divendres a la UAB que es deien 'Los viernes de la evolución'. El dia que nosaltres presentàvem, la trobada era del grup de genètica, que treballaven amb drosòfiles i tenien centenars de mosques i nosaltres treballàvem amb micos. Sempre ens criticaven: "Com podeu treure conclusions si només heu estudiat tres individus o dos individus?". L'Osvaldo Reig estava a darrere de tot i va fer una intervenció donant suport d'alguna manera el nostre estudi perquè ell feia un treball amb un grup animal intermig, amb rosegadors.

A partir d'aquí, quina va ser la seva relació amb Osvaldo Reig.

M.P.: Després d'aquí, ell va estar a Argentina i era professor de la Universitat de Buenos Aires de

la facultat de Ciencias Exactas i Naturales. Després d'aquella primera trobada aquí a l'Autònoma, ell em va convidar al seu departament a fer un curs de doctorat. I paral·lelament, la persona amb la que jo treballava a Argentina, la doctora Marta Mudry, va passar al seu departament com a professora associada i llavors tenia contacte amb ell per dues vies. La relació va anar continuant, a més, era una persona molt aglutinadora de gent, et convidava a sopar a casa seva i quan hi arribaves, hi havia set o vuit persones més, gent molt preparada amb unes converses molt interessants que feien que no volguessis marxar d'allà

Com sorgeix la idea d'escriure la seva biografia?

M.P.: Fa uns anys a mi em van encarregar que fes la biografia del doctor Josep Egozcue, el meu director de tesi i director del grup en què havia estat treballant, que va morir d'un càncer, jove. La Fundació Catalana per la Recerca li havia donat un premi i tenien la idea de fer una col·lecció de biografies de científics de tots els seus premiats. M'ho van proposar i m'hi vaig posar, vaig gaudir fent-ho, tot i que jo no tenia ni idea d'escriure, perquè jo sóc

de ciències i m'havia sentit molt insegura. Però m'hi vaig posar i penso que també és important que la gent, els estudiants, tinguin documentació sobre la part humana dels seus professors. En l'àmbit de lletres potser és diferent perquè la part humana compta més i si la gent escriu també aporta coses personals o bé se'ls fan entrevistes, però als científics només se'ls pregunta sobre el que han descobert. Aquesta també era la idea de la Fundació Catalana per a la Recerca, acostar humanament els científics a la gent jove. I com l'altra persona amb qui jo havia treballat era l'Osvaldo Reig, em feia gràcia escriure sobre la seva vida. Tots li tenien molta estima i tothom amb qui vaig parlar em va aportar molt sobre la part humana de la persona.

Podem dir que Osvaldo Reig era un paleontòleg vocacional, ja des de ben petit tenia afició pels fòssils.

M.P.: Argentina té un tipus de territori en el què la fossilització és important, és fàcil accedir a trobar els fòssils, i ell li va agafar afició. A casa seva tenia capses de cartró plenes d'ossos, se les guardava i tenia un soterrani on ho tenia tot endreçat. Al seu pare això no li

agradava gens perquè ell volia que el seu fill tingués una bona posició i diners. Un bon dia el pare li va llançar els fòssils, ell es va enfadar i se'n va anar a Mar del Plata, a varis centenars de quilòmetres, perquè hi havia una universitat on hi treballava un paleontòleg molt conegut. Se'n va anar a veure'l i li va dir: "Estoy aquí, vengo a que me enseñes a recolectar fósiles". El va col·locar en una mena de magatzem i l'endemà ja van sortir al camp i amb quinze anys va publicar un treball, ja que van descobrir un primer fòssil d'una espècie que no es coneixia, és un treball publicat als annals del museu. A partir d'aquí ell va seguir en la línia de la paleontologia.

“Era una persona molt aglutinadora de gent, et convidava a sopar a casa seva i quan hi arribaves, hi havia set o vuit persones més, gent molt preparada amb unes converses molt interessants”

Aquesta posició social i estabilitat econòmica que desitjava el seu pare és justament una cosa que ell no va buscar mai.

M.P: Mai. Ell no sé com ho feia, perquè el treien d'un lloc i l'endemà ja tenia feina en un altre. I la seva dona també tenia feina, però quan marxaven havia de deixar-la, per tant tampoc hi havia un altre sou. El prioritari era ell, la seva feina i el seu lloc i ella anava recollint les coses i traslladant la família d'un lloc a un altre, buscant un nou lloc, una nova feina. Ell necessitava una estabilitat emocional, però no cedia per res, si la seva família no el seguia, ell continuava amb els seus plans. Però sí que considerava que les persones han de tenir una estabilitat emocional.

Va estar casat dues vegades i va tenir quatre fills. Com recorden els seus fills a Reig?

M.P: Jo penso que com a pare va ser una persona dels dos extrems, molt estimat i molt desitjat i molt odiat perquè no els donava tot el que els altres d'alguna manera li reclamaven. De nens, ells haurien volgut un pare més dedicat als seus fills, no un pare tant distant. El màxim era que se'ls endugués de campanya i suposo que no els devia fer cap cas perquè ell quan anava de campanya anava a buscar animals.

El llibre parteix de la decisió de Reig d'abandonar Buenos Aires el 1990, però a més, està narrat en primera persona, com si s'hagués posat dins la seva ment. Com es va documentar per escriure-ho?

M.P: Vaig voler començar així perquè és una mica la història d'ell, les decisions d'abandonar i començar, d'abandonar i començar. I en un moment que ell estava físicament molt malalt, fins i tot en aquests moments, pren la decisió d'abandonar-ho tot i començar una altra vegada de zero. I també ho vaig enllaçar amb la història de la seva família perquè el seu avi va fer el mateix, va abandonar Barcelona i se'n va anar a Buenos Aires. I dècades més tard, ell abandonava Buenos Aires i venia a Espanya una altra vegada. Quan vaig escriure el llibre, vaig parlar molt amb la seva dona, vaig parlar també amb els seus col·laboradors i una mica arribes a imaginar-te coneixent la persona, la família i la decisió que prenia i perquè la prenia- què és el que podia pensar.

El llibre és també un retrat de la història d'Espanya des de finals del XIX i de Sud Amèrica, ja que Osvaldo va saltar de país en país

M.P: Sempre que hi ha un problema, ell està allà i marxa, i ho fa perquè penso que mai va ser una persona que es conformés amb allò que tenia si no era el que volia, sempre buscava el lloc on podia treballar, on podia realitzar-se i on es valorés el seu treball i ser útil.

Reig no es quedava amb una visió reduïda de la ciència, no es limitava als seus estudis, el seu vast interès científic va cobrir també d'altres àmbits.

M.P: Sí, a ell li interessaven d'altres aspectes, tenia publicacions no només científiques, sinó que, per exemple, va escriure un llibret titulat 'El concepte d'espècie', un treball filosòfic, d'història de la ciència, de pensament científic, bastant difícil de seguir. I també s'interessava en temes de política científica, sobretot durant algunes èpoques de la seva vida va estar molt preocupat pel paper de la ciència en el desenvolupament dels països i considerava que Amèrica Llatina havia de tenir el seu propi desenvolupament científic i els seus propis objectius d'estudi per tal d'apropar la ciència al que són els problemes i el desenvolupament i necessitats reals del país.

Sentia, doncs, una gran responsabilitat social vers el seu país.

M.P: Sí, una discussió que sempre tenia era què fer amb els seus estudiants bons. Ell pensava: "Si l'envio als EUA, s'hi quedarà i no vull, però d'altra banda és allà on es pot formar millor", tenia aquesta contradicció, volia enviar la gent als millors llocs, però que tornessin. Ell havia estat a Harvard, a Londres, però havia tornat.

“Considerava que Amèrica Llatina havia de tenir el seu propi desenvolupament científic i els seus propis objectius d'estudi per tal d'apropar la ciència al que són els problemes i les necessitats reals del país”

Durant els primers anys de carrera va ser reticent a parlar amb científics, per exemple, nord americans. Per quin motiu?

M.P: Molt, molt. Durant aquest període va fer molts enemics. Va valorar de manera molt crítica i va posar en evidència que, a causa de la col·laboració d'investigadors nord americans en projectes a Sud Amèrica, moltes mostres estaven als EUA i no al seu lloc d'origen. I també que molts treballs s'havien publicat als EUA i no a Argentina, per exemple.

Hem parlat de la itinerància geogràfica, però hi ha també una itinerància en el món científic. Osvaldo comença en el l'àmbit de la paleontologia i acaba treballant amb éssers vius. Com va succeir aquest canvi?

M.P: Ell va començar estudiant la paleontologia, amb els fòssils, interpretant des del punt de vista evolutiu. Quan va començar a estudiar a la Universitat hi havia un professor de zoologia, un exiliat espanyol, que li va fer veure la relació entre els fòssils i els animals vius, aquest ja va ser el primer pas, ja que pots interpretar el que veus en el món fòssil gràcies al que coneixes en els organismes vius. Ara tothom ho veu clar, però en el context històric i del país, era una idea revolucionària, molts científics que es van exiliar d'Espanya van aportar aquesta modernitat. Després d'aquí ell va pensar que havia d'estudiar alguna cosa més, que amb l'anatomia no n'hi havia prou i va començar amb la genètica, els cromosomes. Va donar un pas més, a l'inici de la biologia molecular i de les dades genètiques a nivell de DNA, estudi de satèl·lits, que són seccions de DNA repetides, va començar a estudiar-ho ja, en aquell moment era molt novedós. Sempre feia un salt més, sempre anava obrint camins.

De jove tenia una forta militància d'esquerres, que va anar abandonant progressivament. Com va ser aquesta evolució ideològica?

M.P: Jo penso que també és una cosa d'edat, un compromís i un no acceptar les coses simplement perquè estan imposades.

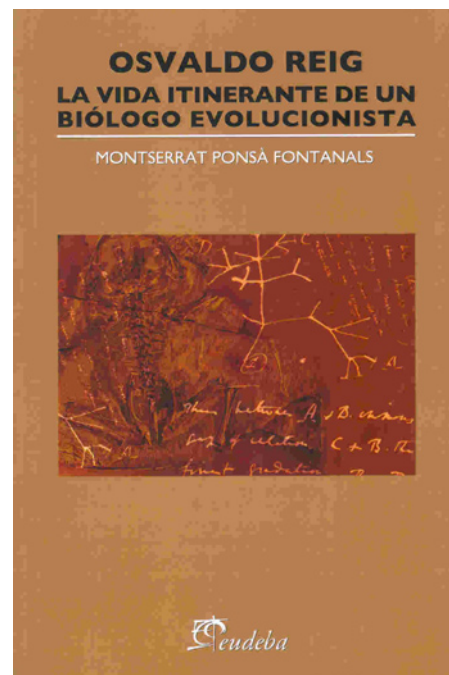
Anava sempre lluitant, tant pel camp científic com pels temes socials. Quan ell era jove, Perón tenia relacions amb els nazis i molts van anar a instal·lar-se a Argentina, llavors allà hi havia un moviment en contra. Ell estava en el moviment pacifista de no intervenció i de no posar-se en cap bàndol i menys en el bàndol que recolzava Perón de manera indirecta. Com que es significava dins la universitat, i era molt intransigent, hi va haver una repressió important i ell és un dels que van agafar i ho va passar molt malament, però no en parlava mai d'això. A partir d'aquest moment, va continuar sent de posicions socialment d'esquerres, tot i que es va retirar d'aquesta primera línia.

També hi ha una decepció amb la Unió Soviètica

M.P: La Unió Soviètica va ser un altre moment d'inflexió. Es celebrava un congrés on el van convidar i va estar parlant amb molts citogenetistes, evolucionistes. A l'Unió Soviètica l'evolucionisme, el darwinisme, va estar perseguit perquè no era la ciència oficial, anaven cap al Lamarkisme, que consideraven que políticament s'ajustava més a les idees comunistes del moment. L'evolucionisme darwinista estava proscriu, llavors, els científics no podien desenvolupar aquesta línia de coneixements. Reig no va entendre aquest tancament de cara a la ciència, era una frustració perquè pensava que allà les idees polítiques i la ciència podien anar ben encaixades i de la mà i va veure que no era possible.

Durant la presentació del llibre a l'Associació d'Amics vam comptar amb la presència d'una ex alumne de Reig que el descrivia com un professor diferent i motivant. De quina manera en parlaven altres alumnes que vas entreveïst?

M.P: Li tenien un gran respecte com a professor perquè consideraven que era un professor molt modern, no feia les classes

Portada del llibre 'Osvaldo Reig. La vida itinerante de un biólogo evolucionista'

de forma clàssica, els obligava a participar, els motivava molt. Ell havia impulsat unes sessions científiques perquè els professors poguessin explicar els seus treballs. Això va ser molt revolucionari a la universitat en aquells moments, d'una banda perquè era molt motivador, però per l'altra, pel que no feia investigació o no presentava mai res, es feia molt evident, marcava moltes diferències. Va ser molt estimulador de cara als alumnes i als grups que feien investigació. Tothom recorda també l'estímul que ell va donar perquè a la universitat hi hagués un museu amb les mostres que es treballaven, una bona biblioteca, un bon estabulari, un lloc per tenir els animals amb persones que se'n cuidessin, totes aquestes infraestructures que són necessàries i possibiliten les tasques de recerca. ■

Montserrat Ponsà aconsegueix amb l'obra aplegar les veus d'aquells que van conèixer Osvaldo Reig en una biografia que desgrana la figura d'un científic compromès i lluitador, que va viure la vida amb passió i entrega.

'Osvaldo Reig. La vida itinerante de un biólogo evolucionista'. Editorial Eudeba, 2011